

ŽIVLJENJSKE RAZMERE BEGUNCEV IZ BIH PRI GOSTITELJSKIH DRUŽINAH

Vida Koren-Holm*

UDK 325.254 (497.12)

Po osamosvojitvi Slovenije se je slovenski Rdeči križ srečal s povsem novimi nalogami. Voja na Hrvaškem je sprožila val beguncev, ki so se tako rekoč čez noč množično zatekli v Slovenijo, kjer sta jim država in Rdeči križ Slovenije nudila varno zatočišče. V začetku leta 1992 se je večina hrvaških beguncev vrnila domov. Toda že aprila istega leta se je začela vojna v Bosni in Hercegovini in iz vzhodne Bosne so pribežali prvi begunci in poiskali zatočišče pri rojakih in sorodnikih v Sloveniji. Maja 1994 so množični avtobusni transporti in kompozicije vlakov povzročili mobilizacijo Civilne zaštite in Rdečega križa. Begunci so bili v glavnem matere z otroki in starčki. Tisti, ki so imeli sorodnike, so se zatekli k njim, preostale pa so razporedili po zbirnih centrih širom po Sloveniji. Rdeči križ in Civilna zaštita sta poskrbela za streho nad glavo, hrano in varnost.

Skrb za dobrih 60 000 beguncev je pomenila velik napor in stroške za mlado Slovenijo. Mednarodna skupnost je po glasnih klicih na pomoč prisluhnila slovenskim pozivom in priskočila na pomoč. Mednarodna federacija društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca pa je pomagala svojemu novemu članu, tj. Rdečemu križu Slovenije.

Avgusta 1992 je Federacija odprla svoje predstavništvo za Slovenijo v Ljubljani in odobrila sredstva za socialni projekt v zbirnem centru Trnovo v Ilirski Bistrici. Občinska organizacija RK Ilirska Bistrica, ki je bila nadvse zaposlena z delom z begunci, je dobila denar za razvijanje raznih društvenih dejavnosti v zbirnem centru, kjer je takrat živelo dobrih štiristo beguncev. Po šestih mesecih dela so begunci v centru razvili vrsto dejavnosti, ki so zelo pozitivno vplivale na njihovo psihično in fizično počutje. Šola, vrtec, mladinski klub, šiviljska delavnica, razni tečaji in predavanja, šport in kulturne prireditve so popestrile pasivno in monotono življenje v centru. Rezultat projekta je bil nedvse vzpodbuden in Rdeči križ je v začetku 1993. leta zaprosil Federacijo za dodatna sredstva, da bi razširil in omogočil podobne dejavnosti tudi po drugih zbirnih centrih v Sloveniji, predvsem pa, da bi zagotovil sredstva za organizacijo psihosocialne pomoči beguncem, ki živijo pri gostiteljskih družinah. Že od začetka begunskega problema v Sloveniji je tako, da večina, tj. dobri dve tretjini beguncev prebiva pri rojakih, ki že desetletja živijo in delajo v Sloveniji. Prihod beguncev v gostiteljske družine je seveda dodatno breme za te družine, ki so se zaradi družbenih in gospodarskih sprememb že tako ali

tako znašle v težkem socialnem in ekonomskem položaju.

V začetku 1993. leta je bilo pri Rdečem križu Slovenije registriranih dobrih 40 000 beguncev, nastanjenih pri gostiteljskih družinah. Za projekt Rdečega križa Psihosocialna pomoč beguncem iz BiH je Federacija prvo leto odobrila osemsto tisoč, drugo leto pa milijon švicarskih frankov.

Rdeči križ Slovenije je v okviru projekta zaposlil 20 socialnih delavcev v mestih, kjer prebiva večje število beguncev: v Ljubljani in Mariboru po dva, po enega pa v Ajdovščini, Celju, Cerknici, Črnomlju, Ilirski Bistrici, na Jesenicah, v Murski Soboti, Novi Gorici, Novem mestu, Piranu, Postojni, Ptuj, Ravnah na Koroškem, Škofji Loki, Trbovljah in Velenju.

Podatki o beguncih so nam bili dosegljivi, saj Rdeči križ vodi evidenco o razdeljevanju humanitarne pomoči beguncem. Begunci, nastanjeni pri gostiteljskih družinah, dobivajo v okviru humanitarne pomoči, ki jo mednarodna skupnost namenja Sloveniji, enkrat mesečno prehranski paket ter dodatno pomoč v izdelkih za higieno oziroma v obleki in obutvi. Od julija 1993 dobivajo vsak mesec tudi denarno pomoč v višini 10 ameriških dolarjev na osebo kot nadomestilo za kritje stroškov bivanja. Ta sredstva zagotavlja Visoki komisariat Združenih narodov za begunce, deli jih pa Rdeči križ v polletnih presledkih.

Jeseni 1993. leta so socialni delavci na terenu ugotavljali, v kakšnih razmerah živijo begunci v gostiteljskih družinah z namenom, da bi odkrili njihove dejanske probleme in jim ustrezno pomagali.

Tabela 1: Socialni delavci so naredili anketo v naslednjih krajih

Table 1. Questionnaire conducted by social workers for the following towns.

Mesto	Število obiskanih družin	Število beguncev
Town	Number of Families Visited	Number of Refugees
Ajdovščina	41	128
Celje	157	412
Cerknica	36	82
Črnomelj	20	90
Ilirska Bistrica	31	94
Jesenice	45	209
Ljubljana Center	30	84
Ljubljana Moste	32	106
Maribor	30	120
Murska Sobota	28	85
Nova Gorica	18	40
Novo mesto	32	123
Piran	48	162
Postojna	55	148
Ptuj	67	108
Ravne na Koroškem	31	98
Škofja Loka	48	150
Trbovlje	103	298
Velenje	31	71
Skupaj Total	883	2611

Naši socialni delavci so se podali na teren in začeli trkati na vrata. Večinoma so bili dobro sprejeti, le tu in tam se je zgodilo, da jim je kdo pred nosom zaprl vrata ali pa jih sploh ni odprl. Več kot enkrat so jim gostitelji v zagati priznali, da je begunec

* Delegatka za socialno delo pri Mednarodni federaciji društev Rdečega križa in Rdečega polmeseca.

136 že odpotoval, pa tega iz različnih razlogov še niso prijavili Rdečemu križu. Pogovori so potekali sproščeno ob nešteti "kafah". Večina ljudi, tako gostiteljev kot beguncev, je bila vesela, da se je nekdo spomnil na njih in njihove probleme. Pred obiskom socialnih delavcev Rdečega križa se ni še nihče zanimal za njihovo življenje in njihove stiske. Zato so bili tem bolj presenečeni in veseli, ko so spoznali, da obstaja nekdo, ki skrbi zanje in jim želi pomagati.

Z našo anketo smo zajeli dobrih deset odstotkov vseh beguncev pri družinah.

Skoraj sočasno z anketo je v Sloveniji potekal splošen popis beguncev, ki je pokazal znaten upad. Od predvidenih 50 000 beguncev jih je pri nas dobrih 30 000. Iz ankete je razvidno, da je veliko beguncev zapustilo Slovenijo in odšlo v druge zanimivejše države, kot so Nemčija, Švedska, Amerika itd.

Analiza pridobljenih podatkov je pokazala glavne probleme, s katerimi se srečujejo begunci in njihovi gostitelji.

Ekonomsko stanje

Tako begunci kot njihovi gostitelji so pogosto v zelo slabem ekonomskem položaju. Oskrba in odgovornost za sorodnike sta postali draga izkušnja in predstavlja velikkansko breme za večino gostiteljev. Gostitelji živijo in delajo v Sloveniji že dolga leta. Večina jih je pridobila slovensko državljanstvo. Več kot polovica jih predstavlja nekvalificirano delovno silo, ki je seveda zelo občutljiva za spremembe na tržišču dela. Opravljajo slabo plačana dela, mnogi od njih so zaradi splošne recesije v državi delo že izgubili, so "na čakanju" ali pa so ostali brez dela, ker jim je poteklo delovno dovoljenje, slovenskega državljanstva pa niso uspeli pridobiti. Med gostiteljskimi družinami je veliko socialnih primerov.

Že prej smo omenili, da begunci prejema-jo vsak mesec 10 ameriških dolarjev in prehranski paket. S tem se ne da niti preživeti niti umreti. V danih razmerah so prisiljeni biti v breme sorodnikom, kar pa je postalo po dobrih dveh letih begunstva neznosno za obe strani.

Možnost za zaposlitev in zaslužek bi bila najboljša in najcenejša rešitev za vse, predvsem pa to poudarjajo za delo sposobni begunci.

Delo

Začasni begunci se uradno ne morejo zaposliti. Prisilno brezdelje marsikoga spravlja ob pamet. Dan je enak dnevu,

življenje je dolgočasno in brezsmiselno. Posebno težko to prenašajo tisti, ki imajo poklice, s katerimi so se preživljali do odhoda v begunstvo. Brezdelje in pomanjkanje denarja jim še dodatno grenita že tako žalostno begunsko usodo.

Bivalne razmere

Stanovanjske razmere gostiteljskih družin so vredne omembe. Veliko ljudi na majhni kvadraturi. Sobe so prepolne ljudi, povsod po tleh so jogiji. Za drugo pohištvo skoraj ni prostora. Srečali smo družinske skupnosti s 13 do 15 ljudmi na 35 do 45 m², pa

tudi 9 ljudi v 18 m² veliki garsonjeri z minimalno kuhinjsko nišo in straniščem. Takšno je stanje predvsem v urbanih središčih, v blokovskih naseljih, kjer ima večina beguncev sorodnike.

Bolj pozitivne primere smo videli na terenu, v manjših krajih in vaseh, kjer nekateri begunci živijo v lastnem gospodinjstvu. Marsikomu je s pomočjo sorodnikov uspelo najti zapuščeno hišo ali stanovanje in si v njem ustvariti nov dom. Najbolj srečni so dobili to zastonj, drugi pa plačujejo najemnino. V teh družinah imajo največ denarnih težav, v zameno pa so ohranili večjo samostojnost in neodvisnost. Njihovi vrtovi in njive so skrbno obdelani, gojijo kokoši in zajce, skratka dela jim ne zmanjka. Skoraj vsi opravljajo

Slika 1. Begunski otroci v ZC Ajdovščina.

Figure 1. Children in the Refugee Centre in Ajdovščina.

Slika 2. Ročna dela begunk v Ptuj.

Figure 2. Needlework done by refugees in the Ptuj centre.

Slika 3. Pri družini Hodži v Trbovljah.

Figure 3. At the Hodži family in Trbovlje. We are twelve now, but we were even bigger family.

občasna dela, da si prislužijo še kakšen tolar. Njihovi otroci obiskujejo slovenske šole.

Splošni vtis je, da so ti ljudje bolj aktivni in iznajdljivi, ker so jih življenjske razmere prisilile v vsestransko aktivnost. Isti be-

gunci tudi pogosto izjavljajo, da bi radi ostali v Sloveniji. Dolgotrajno begunstvo in spremljajoče tegobe pa so mnoge begunce prisilile, da so zaprosili za preselitev v zbirne centre.

Slika 4. Pletilni krožek, RK Trbovlje.

Figure 4. Knitting Club in Trbovlje.

Šolanje

Osnovna šola

Vsi šoloobvezni begunski otroci, stari od 7 do 15 let, obiskujejo osnovno šolo. Učni jezik je bosanski in učitelji so iz BiH, večinoma tudi begunci. Šole so organizirane v sklopu zbirnih centrov povsod tam, kjer je večje število begunskih otrok. Posamezni otroci obiskujejo slovenske šole. Ob koncu šolskega leta dobijo učenci potrdilo o šolanju, pričeval pa ne. Učitelji občasno prejemajo minimalna denarna nadomestila, ki jih izplačuje Ministrstvo za šolstvo, če denar zagotovijo tudi donatorji.

Srednja šola

Begunci se lahko vpišejo v srednje šole, če so na voljo prosta vpisna mesta. Uradno so oproščeni šolnine, nekatere srednje šole pa jo vseeno zahtevajo. V

Slika 5. Starejši begunci v Mariboru,
Figure 5. Elderly refugees in Maribor.

šolskem letu 1993/94 se je v srednje šole vpisalo okrog 2000 beguncev, le dobra tretjina pa jih je končala razred. Osip je izredno velik, vzroki pa zelo različni. Tudi srednješolci ne dobivajo ocen, le potrdilo, da so obiskovali šolo. To, jezikovna barijera in pa slabo gmotno stanje dijakov so poglavitni vzroki, da tako malo begunske mladine nadaljuje šolanje na drugi stopnji.

Visoke šole in univerza

Begunci študenti se lahko vpišejo pod posebnimi pogoji. Šolnino jim delno omogoča fondacija SOROS.

Zdravje

Begunci, ki so se zatekli v Slovenijo, so bili ob prihodu dobrega zdravja, vendar se je njihovo zdravstveno stanje deloma poslabšalo, predvsem zaradi psihosocialnih travm, ki so jih preživeli, pa tudi zaradi brezdelja, žalosti in obupa begunskega življenja. Ljudje se starajo, siti so brezdelja in naveličani kolektivizma v centrih. Dneve, mesece in leta so presedeli na posteljah in klopih, premlevajoč svoje duševne in telesne stiske.

Najbolj pogoste zdravstvene težave so astma, revmatizem, krvni pritisk, bolezn srca in ožilja, čir na želodcu in duševne bolezni. Mentalno zdravje se s časom slabša, posebej med ljudmi v centrih. Nespečnost, raztresenost, nemir, brezbržnost, zmedenost in nemoč so samo

nekateri simptomi, ki so opazni pri večini begunske populacije.

Begunci v Sloveniji so upravičeni do splošnih zdravstvenih storitev v nujnih primerih. Za osnovno zdravstveno nego skrbijo medicinske sestre in zdravniki v begunskih centrih. Zdravstvene storitve v zbirnih centrih so brezplačne. Zdravila zagotavljajo tuji donatorji, vsak begunski center ima priročno apoteko. Če zdravil ni v centru, priskoči na pomoč Rdeči križ, ki jih za svoj denar kupi v lekarni.

Zobozdravstvo

Zobozdravstveno stanje beguncev je presenetljivo slabo. Brezzobi begunci srednjih let, mladi ljudje brez zob ali škrbinasta otroška usta niso redkost. Povsod po zbirnih centrih srečujemo objokane in od zobobola otečene ljudi. Beguncem je zagotovljena samo najnujnejša nega, kar pomeni odstranitev bolnega zoba, vsi drugi posegi so povezani z velikimi stroški, ki si jih je morejo privoščiti.

Zdravniki in medicinske sestre opozarjajo na čezmerno uživanje sladkarij pri otrocih. Če opazujete begunske otroke, kmalu spoznate, da je to res. Pozornost in ljubezen jim marsikdaj nadomestijo s slaščicami. Sladkarije so seveda le eden od vzrokov za slabo zobozdravstveno stanje, drugi vzroki so povezani s prehrabnenimi navadami, pomanjkljivo preventivno nego itd.

Zobozdravstveno stanje beguncev je potrebno posebne pozornosti. V kratkem bo v Ljubljani s pomočjo tujih donatorjev odprta zobozdravstvena ambulanta za begunce.

Vida Koren-Holm

Living conditions of refugees from Bosnia and Herzegovina currently in host families

After two years of life in Slovenia, it still takes enormous effort for refugees from Bosnia and Herzegovina, and their providers, to make it through the day. Refugees living in refugee centres are more vulnerable and passive now than they were upon their arrival. Those settled with host families face difficult economic circumstances, yet are in better physical condition as they must deal with the fundamentals of survival. Following several visits to host families, the Slovene Red Cross believes that social work with this population is inevitable and recommended.

The majority of refugees and their hosts were very kind and hospitable during the Red Cross visits, frequently expressing gratitude that someone was willing to offer aid and understanding. Aid is provided by social workers through education, entertainment programmes, workshops and the like, and is supported financially by the Federation. Refugees are encouraged to make good use of their time in Slovenia, to recuperate and return to their homes one day.

The Red Cross questionnaire is not a research study. It attempts to identify the people in distress and to assess the special group at risk by providing different types of help.

UJMA